

بررسی تطبیقی مجازات های جایگزین حبس در نظام های حقوقی ایران و فرانسه

قاسم خلیلی کالی^۱، افشین محرابی کالی^۲

^۱ دانشجوی دکتری، جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری

^۲ کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قائمشهر

نویسنده مسئول:

قاسم خلیلی کالی

چکیده

جایگزین حبس به هر تدبیر و اقدامی گفته میشود که به منظور اجتناب از اجرای کیفر حبس یا بازداشت موقت و با هدف دور نگاه داشتن مرتکبان جرم از آثار ناگوار و مخرب محیط زندان و در عوض، نظارت هر چه بیشتر بر آن ها در محیط خارج از زندان به اجرا درمیآید. در یک تقسیم بندی مرسوم، این جایگزینها به جایگزینهای سنتی و نوین تفکیک میشوند. منظور از تدابیر جایگزین سنتی، اقداماتی هستند که از بدو قانونگذاری در نظام عدالت کیفری و به منظور اجتناب از عواقب مخرب محیط زندان و بازداشتگاه مورد اجرا بودهاند. در عین حال، یک هدف اصلی از اجرای آنها، کاهش جمعیت کیفری زندانها و بازداشتگاهها بوده است. هرچند تلاش فلاسفه و حقوقدانان غربی در طول قرن های هفدهم و هجدهم در زمینه جلوگیری از اعمال مجازات های خشن و شدید، موجب پذیرش زندان به عنوان مجازاتی اصلی در اوایل قرن نوزدهم شد، اما دیری نپایید که استفاده بی رویه از زندان با توجه به ناکارآمد بودن مجازات حبس در اصلاح و بازروزی زندانیان، هم چنین به دلیل جرمزا بودن محیط زندان، هزینه اقتصادی زندان، مشکلات بهداشتی و روانی موجود در آن و ... باعث بروز انتقادات شدیدی نسبت به این مجازات شد. به طوری که حتی موافقان آن را دچار تردید و در نهایت، به واکنش واداشت. یکی از مهم ترین واکنشهایی که نسبت به این اعتراضات صورت گرفت، پیشنهاد استفاده از «جایگزین های مجازات حبس» و اجتناب از آن، مگر به عنوان «آخرین حربه» بوده است.

اغلب کشورها همچون ایران و فرانسه با توجه به موارد بیان شده دست به اقداماتی در زمینه ایجاد مجازات های جایگزین حبس نموده اند. هم اکنون یکی از سیاست های کلی سازمان زندان ها در ایران و فرانسه، کاستن جمعیت کیفری مبتنی بر این واقعیت بوده و نتیجه این تلاش ها کاهش چشمگیر ورودی زندانها در سال گذشته بوده است. البته فرانسه به عنوان پیش رو در عرصه قانونگذاری پیش از سایر کشورها اقدام به اعمال مجازات های جایگزین حبس نموده و پیشرفت های موجود در این زمینه در حقوق فرانسه و مواد قانونی این کشور مشهود می باشد. در این تحقیق با توجه به کمی منابع در صدد دستیابی به این موضوع که آیا مجازات های جایگزین حبس در ایران و فرانسه موجود و دارای پیشرفت و تاثیراتی بوده است که پس از بررسی این موضوع دریافته شد که مجازات های جایگزین حبس در حقوق و قوانین دو کشور موجود و اعمال این نوع مجازات باعث کاهش جمعیت زندان ها شده است.

کلمات کلیدی: جایگزین حبس، مجازات، جرم، نظام های حقوقی ایران و فرانسه.

مقدمه

امروزه مجازات زندان در رسیدن به اهداف اصلی از مجازات کارآمد نبوده و صرف نظر از هزینه های اقتصادی کلانی که بر جامعه و دولت تحمیل میکند، قادر به اصلاح و بازپروری مجرمین نیست. همچنین در کنار هم قرار گرفتن مجرمین حرفه ای و مجرمین اتفاقی موجب می گردد تا تجارب و تفکرات مجرمانه بر مجرمین اتفاقی تأثیرات منفی گذاشته و روند اصلاح پذیری و بازپروری آنان را به تأخیر بیندازد. هر چند تا مدتی جامعه را از خطر وجود مجرمان و تبهکاران مصون نگه می دارد ولی پس از آزادی از زندان تازه مشکلات زندانی و جامعه شروع می شود. حبس رفته هایی که می توانستند به عنوان نیروی فعال جامعه در سازندگی شرکت داشته باشند، معمولاً پس از حبس با داشتن سوء پیشینه به نیروهای بی کار، بی مهارت و مطرود تبدیل می شوند که بالقوه بسیار خطرناک هم هستند. ضمن اینکه در دوران تحمل حبس نیز محیط زندان نمی تواند نیل به اهداف انسانی و بازسازی مجرم را فراهم آورد. در نتیجه با توجه به تأثیرات منفی زندان بر مجرم و مشکلاتی که در زندان و پس از آن برای وی به وجود می آید، سلب آزادی از محرومان رفته رفته تأثیر خود را از دست داده و یافتن ضمانت اجرایی که بتواند نقش جایگزین این مجازات را در نظام کیفری ایفا نماید ضروری به نظر رسیده است.

با توجه به افزایش جمعیت اجتماعات بشری به تبع آن آمار وقوع جرایم نیز رو به فزونی نهاده و مجازات های قابل اعمال در جوامع گذشته و سنتی کارایی لازم را در این جهت اعمال ننموده است. برای این امر در جوامع کنونی با توجه پیشرفت های حاضر در عرصه تمامی علوم مجازات های جایگزین حبس به عنوان کیفر نوین قابل اعمال می باشد. به همین جهت بررسی موضوع مجازات های جایگزین حبس را در این تحقیق در حقوق ایران و فرانسه به عنوان این مهم تشخیص داده و در صدد بررسی آن و کاستی های موجود در حقوق ایران در ارتباط با این مجازات ها با توجه به حقوق فرانسه اقدام به انجام این تحقیق نمودیم. اهمیت این تحقیق با توجه به بررسی مجازات های جایگزین حبس در حقوق فرانسه به نوآوری های این مجازات در حقوق این کشور به جهت استفاده قانونگذار در حقوق ایران به عنوان اهمیت و ضرورت این تحقیق پرداخته خواهد شد. همچنین پس از اتمام پژوهش، برای قضات، کارشناسان و وکلای دادگستری و اساتید و دانشجویان و پژوهشگران در استناد به علم قاضی راهگشا بوده و مورد استفاده قرار گرفته و بتواند هدایت صحیح را برای اهل قضا و دفاع و دانش حقوقی در پی داشته باشد.

پیشینه تحقیق

- درویش نیا، ۱۳۹۴، مجازات خدمات عمومی رایگان
در گذشته زندان و حبس ابزاری بود که در اکثر یا همه نهاد های سیاسی سنتی وجود داشت و بسته به نوع نظام سیاسی و ایدئولوژی از آن به عنوان ابزاری برای حذف و یا محدود کردن مخالفان بهره می گرفتند و بعضاً به عنوان ابزار مجازات هم استفاده می شد.

- پورانی، ۱۳۹۳، بررسی مجازات های جایگزین حبس در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲
در زندان توان انجام جرم از مجرم سلب خواهد شد و همچنین در کشورهایی که مجازات اعدام وجود دارد، وجود مجازات حبس باعث می شود قضات کمتر به مجازات اعدام روی بیاورند.
- نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۱، میز گرد "بررسی مجازات های جایگزین زندان"

در سال ۱۹۸۳ قانون گذار فرانسه با تصویب قانون جدیدی ضمانت اجرایی جدیدی را وارد حقوق فرانسه کرد که در واقع تعبیر جدیدی از جایگزین ها تحت عنوان مفهوم موسع آن ها قلمداد می شد و شامل کلیه مجازات ها و اقداماتی می شدند که در محیط باز به اجرا در می آمدند.

مبانی نظری پژوهش**تاریخچه مجازات**

کیفر یا مجازات دارای سابقه طولانی در تاریخ است و حتی گفته اند که "به قدمت عمر بشر می توان از آن گفت و گو کرد."^۱ پایه مجازات در دوران گذشته بیشتر بر دفاع از غرایزی چون غریزه ی حیات یا حفظ مال و یا دفاع از مقررات قبیله ای و سنت های قومی و مذهبی بوده است که اکثر آن ها را حتی در عصر حاضر نیز می توان کم و بیش در نقاط مختلف عالم دید. به ویژه نمی توان فراموش کرد که بشر همیشه و به نوعی با احساس عدالت خواهی درگیر بوده و مجازان را جبران بی عدالتی انجام شده می دانسته است. در این مورد به خصوص ادیان مختلف به انحای گوناگون خواسته اند تا کیفر را جبران بی عدالتی حاصل از انجام عمل مجرمانه بر دیگران بدانند و به همین دلیل می بینیم که در شریعت اسلام به عنوان مثال در اعمال مجازات نوعی اجرای عدالت نهفته است که به ظاهر بیشتر جنبه ی خسارات و تشریف خاطر مجنی علیه جرم را داراست.^۲

گفتار دوم: مفهوم مجازات

مجازات در واقع نوعی واکنش اجتماعی در مقابل پدیده مجرمانه است. جامعه برای تنظیم روابط اجتماعی میان مردم و حفظ اساسی ترین ارزش های حاکم بر روابط آن ها، ناچار است که در مقابل افراد هنجار شکن واکنش نشان دهد. این واکنش باید بر اساس اصول دقیق و بر پایه قانون باشد.

مجازات در لغت به معنای جزا دادن، پاداش و کیفر آمده است. از نظر عرفی بیشتر با تنبیه مترادف است اما قانون پاداش فعل یا ترک فعل مجرمانه را مجازات می گوید.^۳ در اصطلاح حقوقی تعاریف متفاوتی از مجازات آمده است: "مجازات عبارت از تنبیه و کیفری است که بر مرتکب جرم تحمیل می شود. مفهوم رنج از مفهوم مجازات غیر قابل تفکیک است و در واقع رنج و تعب است که مشخص حقیقی مجازات است." یا "مجازات واکنش جامعه علیه مجرم است."^۴

تاریخچه زندان در ایران

در مورد وضع زندان های ایران در دوران باستان اسناد و مدارکی در دست نیست. پادشاه و حکمرانان مخالفین خود را در زندان هایی که در قلعه ها بنا می شد زندانی می کردند و سپس به طرز فجیعی آنان را به قتل می رساندند. حبس جزء مجازات ها نبود بلکه وسیله ای برای از میان بردن بی سر و صدای کسانی بود که وجودشان برای پادشاه و کشور خطر داشت. پس از فتح مسلمین نیز هر حاکم و صاحب نفوذ در حوزه قدرت خود محلی را برای حبس کردن افراد بنا نموده و متهمین را در آنجا نگهداری می کرد.

قدیمی ترین زندان بزرگ در تهران زندانی به نام "انبارشاهی" بود که فراشباشی، رییس اجراییات و فراش ها نگهبانان آن بودند. غذای زندانیان بسیار ناچیز بود و نظافت وجود نداشت. در سال ۱۲۹۲ شمسی دولت ایران به منظور سر و سامان دادن به وضع شهربانی کشور، عده ای مستشار از کشور سوئد استخدام کرد. آنان ابتدا نظام نامه محابس (آیین نامه زندان) تهیه کردند که در سال ۱۲۹۸ شمسی به تصویب هیات دولت رسید و در آن زجر بدنی و زنجیر کردن ممنوع گردید. در سال ۱۳۰۸ شمسی اولین زندان ایران (زندان قصر) جهت نگهداری ۶۰۰ نفر محکوم بنا گردید و در ۲۱ مهر ماه ۱۳۴۷ اولین آیین نامه زندان ها با توجه به اصول علم زندان ها به تصویب رسید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ماه ۱۳۵۷ تغییرات اساسی در زندان های ایران بوجود آمد. در تاریخ ۱۳ شهریور ۱۳۵۸ زندان ها از شهربانی منفک و به شورای سرپرستی زندان ها محول شد و سپس در بهمن ۱۳۶۴ با تصویب مجلس شورای اسلامی به سازمان زندان ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور تبدیل شد.^۵

تاریخچه زندان در فرانسه

زندان در کشور فرانسه که از آن کشور به عنوان "مهد حقوق" یاد می شود، سابقه ای بس دیرینه دارد. در حقیقت تا اوایل قرن هجدهم میلادی، در این کشور تنبیه و شکنجه جسمانی یکی از وسایل اصلی و اساسی سرکوب و ارباب مجرمین بوده و زندان، بیشتر به عنوان وسیله نگهداری مجرمین جهت اجرای مجازات اصلی که غالباً عبارت از اعدام یا شقه کردن و یا به چهار سیخ کشیدن بوده، به کار می رفته است. اما نقش کلیسا و روحانیون مسیحی در طول قرن وسطی در برخورد با زندان در زندانی متفاوت بوده است. در سده های نخستین تحت تاثیر تعلیمات و عقاید مذهبی، کلیسا براین اعتقاد بود که مجرم و مقصر باید فرصت مناسبی جهت توبه و ندامت داشته باشند. در واقع روحانیون مسیحی اولین کسانی بودند که برای بهبود وضع زندان ها و تربیت زندانیان اقدام کردند. اما با افزایش قدرت روحانیون کلیسا اعمال مجازات های خشن و طاقت فرسا علیه مجرمین و اغلب

^۱ - نور بها، رضا، زمینه ی حقوق جزای عمومی، ۱۳۸۹، تهران، نشر دادآفرین، ص ۳۴۹.

^۲ - همان، ص ۳۵۰.

^۳ - نجفی ابرنآبادی، علی حسین، تاریخچه زندان در فرانسه، ۱۳۸۸، مقاله پژوهشی.

مخالفتان روز به روز افزایش یافت. شکنجه به منظور اخذ اقرار کاملاً عادی بود. پس از تشکیل دادگاه تفتیش عقاید (انگزیسیون) نخستین باری بود که روحانیون مسیحی در امر قضا به شکنجه متوسل شدند. به تدریج تحت تاثیر افکار دانشمندان بر جسته ای چون منتسکیو، روسو، بنتام، بکاریا و غیره در رفتار با زندانیان تجدید نظر شد و جنبه اصلاحی زندان مورد تاکید قرار گرفت. انقلاب کبیر فرانسه ۱۷۸۹ که حاصل نا رضایتی توده مردم به علت ظلم و ستم سلاطین بود نقطه عطفی در اصلاح امور زندان ها محسوب می گردد. انقلابیون فرانسوی با تخریب زندان "باستیل" که نتیجه برخورد های بسیار ظالمانه و شکنجه های وحشتناک آن دوران بود خواستار حفظ حقوق و رعایت آزادی های مردم وعدم تعرض به آن شدند. موضوعاتی قرن ها قبل در تعلیم و رهنمود های انسان ساز اسلام به روشنی تبیین گردیده اند.

مفهوم زندان

علی الاصول محل نگهداری متهمین بازداشتگاه یا توقیفگاه نامیده می شود. زندان و ندامتگاه به محل نگهداری کسانی اختصاص دارد که محکوم به حبس یا سلب آزادی شده اند. اما در زبان رایج بین مردم و حتی در کتب تخصصی و قوانین گاهی واژه های مشترک برای بیان هر دو مفهوم به کار گرفته می شود. در آیین نامه های جدید التصویب در نظام جمهوری اسلامی ایران حتی مفاهیم و نام های جدید تری نیز وضع و به کار گرفته شده است، مثل: "بازداشتگاه امنیتی" و "بازداشتگاه موقت" که از لحاظ مفهوم و کارکرد تفاوتی با بازداشتگاه به معنی عرفی و اعم کلمه ندارد بلکه تنها نشانگر طبقه بندی افراد توقیف شده و فراهم کردن زمینه برخورد متفاوت و اغلب شدیدتر با برخی از مرتکبین جرایم خاص و مسامحه با برخی دیگر، یعنی سیاست کیفری افتراقی در بخش اجرا و عمل است.^۴

دلایل موافقان زندان

موافقان مجازات زندان، که زندان را محل تادیب، اصلاح و باز اجتماعی شدن مجرم حتی مجرم خطرناک می دانند به آمار و ارقام و نتایج مفید آن استناد می کنند و بر این اعتقادند که در زندان توان انجام جرم از مجرم سلب خواهد شد و زندان را بهترین راه برای حفظ جامعه از خطر مجرمین می دانند و تنها اختلاف آن ها بیشتر در زمینه رژیم های زندان به خصوص زندان های کوتاه مدت و بلند مدت است. همچنین در کشور هایی که مجازات اعدام وجود دارد، وجود مجازات حبس باعث می شود قضاوت کمتر به مجازات اعدام روی بیاورند. موافقان زندان این سوال را مطرح میکنند که اگر زندان را حذف کنیم با مجرمین خطرناک و تکرار کنندگان جرم چگونه باید رفتار کرد و چگونه جامعه از خطر اینگونه افراد مصون بماند.^۵

دلایل مخالفان زندان

اولین دلیل مخالفان این است که از لحاظ جرم شناسی، هدف بازدارندگی فردی در مورد مجازات حبس کمتر با واقعیت منطبق می باشد و جمعیت زندانیان را غالباً تکرار کنندگان جرم تشکیل می دهند. تا زمانی که معایب زندان وجود داشته باشد با خنثی شدن ترس از آن و از بین رفتن قبح آن نزد زندانی و بدآموزی زندانیان اتفاقی از زندانیان حرفه ای، بعد بازدارندگی آن مخدوش می گردد. شکست اندیشه اصلاح و درمان موجب شده است که برخی توجیه آن را به عنوان هدف مجازات غیر ممکن تلقی نمایند. هدف اصلی مجازات سالب آزادی کوتاه مدت به لحاظ فقدان فرصت کافی از یک سو قابل تحقق نیست و از طرف دیگر مجازات سالب آزادی بلند مدت خطر ناسازگار شدن محکوم با اجتماع را پس از خروج از زندان در پی دارد. زندان دسته جمعی نیز به لحاظ اختلاط انواع مجرمین خطر ارتکاب جرم را افزایش می دهد و زندان انفرادی نیز طبع اجتماعی را از شخصیت مجرم زایل می سازد.

دلیل دوم مخالفان، ایجاد مشکلات مالی و اقتصادی برای خود فرد زندانی و خانواده وی است. در مدت زمانی که شخص در زندان به سر می برد قادر به رفع مشکلات اقتصادی نیست و در اکثر موارد خانواده وی برای حل این گونه مشکلات به راه های خلاف کشیده می شوند.

سومین دلیل مخالفان از دست دادن موقعیت اجتماعی فرد زندانی و تاثیر آن بر شخصیت و خانواده وی است که این امر در جرم شناسی با عنوان برچسب زنی مورد بحث قرار گرفته است. بر این اساس فرد به عنوان مجرم برچسب می خورد و با لکه دار شدن هویت اجتماعی اش جایگاه و هویت اجتماعی یک منحرف را می پذیرد. این امر جریان بازگشت وی به زندگی اجتماعی را با مشکل مواجه کرده و آثار نا مطلوب آن دامنگیر سایر افراد خانواده نیز می گردد و برگشت به زندگی عادی و شرافتمندانه را سخت می کند.^۶

^۴ - صفاری، علی، کیفرشناسی، ۱۳۹۲، نشر جنگل، ص ۲۱.

^۵ - پورانی، فاطمه، پایان نامه کارشناسی ارشد؛ بررسی مجازات های جایگزین حبس در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ص ۳۰.

^۶ - پورانی، فاطمه، ص ۳۳.

مفهوم جایگزین حبس

با مشخص شدن معایب مجازات حبس و عدم موفقیت نظام زندان ها در باز پروری اجتماعی بزهکاران، نظام های کیفری تحت تاثیر و یافته های جرم شناسی مانند افزایش تکرار جرم و جرم زایی زندان، بیش از پیش به محدود کردن موارد و دامنه اعمال مجازات حبس گرایش پیدا کرده اند. و جایگزین حبس از موضوعات مهم مورد بحث در سیاست جنایی بیشتر به بیشتر نظام های کیفری قرار گرفته است. در این زمینه ضمن تلاش برای تقلیل صدور احکام محکومیت به زندان های کوتاه مدت گام های مهمی برای محدود کردن موارد قانونی و توسعه سیاست جایگزینی در سطح جهانی، منطقه ای و ملی بر داشته شد. هنگامی که سخن از جایگزین حبس به میان می آید باید توجه کرد که در مفهوم عام، هر گونه ضمانت اجرایی که مانع توسل به مجازات زندان شود در ردیف جایگزین های حبس قرار می گیرد. در این مفهوم، در کنار دوره مراقبت، خدمات عمومی رایگان و غیره تعلیق ساده و تعلیق مراقبتی اجرای حکم نیز اقدامی جایگزین محسوب می شود ولی برخورداری از مزایای هر یک از نهادهای جایگزین مستلزم رعایت شروطی است که برخی از آن ها به نوع مجازات حبس تعلق می گیرد، برخی دیگر اوصافی است که باید در وجود محکوم علیه ارتکاب جرم جمع باشد و برخی دیگر شروط شکلی است که به وظایف دادگاه مربوط می باشد.

ویژگی های جایگزین حبس

اولین ویژگی مجازات های جایگزین حبس جامع و مشارکتی بودن آن است. به این معنی که محکوم مجازاتش را در اجتماع تحمل می کند. شرکت دادن عموم مردم در سیاست جنایی علاوه بر دل نگرانی مشروع در جهت بالا بردن کارایی آن، به این معناست که امروزه پیشگیری و سرکوبی بزهکاری از جمله اموری هستند که به همه افراد جامعه مربوط می شوند. دومین ویژگی جایگزین حبس، دو سویه و توافقی بودن آن است. یعنی علاوه بر اراده مقام قضایی، اراده بزهکار نیز لازم است تا این جایگزین ها قابلیت اعمال داشته باشند.

خصوصیت سوم جایگزین های حبس قابل برگشت بودن آن است و آن نیز در صورتی است که محکوم به تعهدات مقرر عمل ننماید که در این صورت همان مجازات اولیه که حبس می باشد، دوباره به اجرا در می آید. چهارمین خصیصه جایگزین ها این است که چنانچه به واسطه مانع خارجی خارج از اراده محکوم یا به واسطه معذوریتی مربوط به محکوم، امکان اعمال اجرای آن موقتا ممکن نباشد، قابل تعلیق است.

ویژگی پنجم، عدم طرد مجرم از اجتماع است. مجازات های جایگزین حبس طوری اعمال می شوند که مانع زندگی عادی محکوم نشوند و فرد ضمن اینکه در اجتماع مثل بقیه مردم زندگی می کند، مجازات خود را نیز تحمل می کند. محکوم احساس نمی کند که از جامعه طرد شده است و خود را قربانی آن نمی داند. بلکه هنوز احساس مسئولیت نسبت به هم‌نوعانش در وی خاموش نشده و با گذشت مدت زمانی به اجتماع بر می گردد.^۷

کار عام المنفعه در فرانسه

قانون گذار فرانسه کار عام المنفعه را به عنوان یکی از جایگزین های مجازات زندان در سال ۱۹۸۳ پذیرفت. بروز این رویداد محصول یک اتفاق نبود، بلکه چند عامل مهم در آن نقش داشتند. میان دهه های ۱۹۵۰ تا ۱۹۷۰ گنجایش زندان های فرانسه حدود ۳۰ هزار نفر بود. این فضا با توجه به شمار زندانیان و روند اعلام عفو پس از انتخابات ریاست جمهوری فرانسه کافی بود، ولی از نیمه ی دهه ی هفتاد، جمعیت زندان به سرعت رو به افزایش نهاد. دولت سوسیالیستی که پس از انتخابات ۱۹۸۱ به قدرت رسیده بود، برای تعدیل این تورم، به طور پیاپی چند فرمان عفو اعلام کرد. با وجود این شمار زندانیان در ابتدای دهه ی هشتاد (۱۹۸۱) هم چنان رو به افزایش بود. دولت نیز از آن پس شروع به اعلام فرمان های عفو و سرمایه گذاری برای احداث زندان کرد. در چنین شرایطی بود که خدمات عام المنفعه در ۱۰ ژوئن ۱۹۸۳ با علم به این که منحنی جمعیت زندان به سرعت رو به افزایش است، وارد نظام کیفری فرانسه شد.^۸

بند اول - کار عام المنفعه به عنوان کیفر اصلی

در قانون جزای فرانسه کار عام المنفعه یکی از مجازات های مقرر در قانون جزا محسوب می شود. ماده ی ۳ - ۱۳۱ قانون جزای این کشور مقرر می دارد که مجازات های جنبه ای اعمال شدنی درباره ی اشخاص حقیقی به شرح زیر است:

- ۱- زندان
- ۲- جزای نقدی

^۷ - <http://tehranprisons.ir/>

^۸ - آشوری، محمد، ص ۳۴۷.

۳- روزهای جزای نقدی (یا جریمه ی نقدی روزانه)

۴- کار عام المنفعه

۵- مجازات های سالب یا محدود کننده ی حقوق به شرح مندرج در ماده ی ۶-۱۳۱

۶- مجازات های تکمیلی مندرج در ماده ی ۱۰-۱۳۱

درباره ی جایگاه کار عام المنفعه در میان مجازات های شش گانه ی بالا باید یادآور شویم که طبق رویه ی قضایی مستمر فرانسه، شدت نسبی یک مجازات نه بر اساس مدت یا مقدار آن بلکه بر مبنای جایگاهی که قانون گذار در سلسله مراتب مجازات ها قائل شده است محاسبه می شود. بدین ترتیب میان مجازات های پیش بینی شده برای جرم های جنحه ای، کار عام المنفعه چهارمین جایگاه را به عنوان مجازات به خود اختصاص داده است.^۹

بند دوم - کار عام المنفعه به عنوان جایگزین زندان

ماده ی ۸-۱۳۱ قانون جزای فرانسه برای قاضی دادگاه در امور جنحه ای این امکان را پیش بینی کرده است که بتواند کار عام المنفعه را جایگزین مجازات زندان کند. این ماده مقرر می دارد:

در مواردی که برای یک جرم جنحه ای مجازات زندان مقرر شده باشد دادگاه می تواند مقرر دارد که محکوم علیه کاری عام المنفعه و بی دستمزد را برای مدت ۴۰ تا ۲۴۰ ساعت به نفع یک شخص حقوقی عمومی یا انجمنی که شایستگی و توانایی اجرای کار عام المنفعه را داشته باشد انجام دهد. دادگاه مجاز نیست به متهمی که از انجام کار عام المنفعه سرپیچی می کند یا در دادگاه حضور ندارد حکمی مبنی بر انجام این کار صادر کند. قاضی دادگاه پیش از تصمیم گیری متهم را از حق خود مبنی بر عدم پذیرش از انجام کار عام المنفعه آگاه کرده و پاسخ او را دریافت می کند.^{۱۰}

بند سوم - تعلیق همراه با کار عام المنفعه

مواد ۴۰-۱۳۲ و ۴۱-۱۳۲ قانون جزای فرانسه به تعلیق مراقبتی اشخاص حقیقی اختصاص دارد و پیش بینی می کند که دادگاه در صورت صدور حکم زندان و تعلیق آن به صورت مراقبتی و مشروط وضعیتی را که بر اثر ارتکاب جرم جدید یا عدم رعایت شرایط تحمیلی در مدت آزمایش به وجود خواهد آمد، به محکوم تذکر می دهد.^{۱۱} ماده ی ۴۱-۱۳۲ یادآور شده است که تعلیق مراقبتی و مشروط در مورد محکومیت های جنحه ای و جنایی که از ۵ سال تجاوز نکند، امکان پذیر است. یکی از شرایطی که دادگاه می تواند به محکوم تحمیل کند، انجام کار عام المنفعه به مدت ۴۰ تا ۲۴۰ ساعت است. بی تردید، در صورت مخالفت متهم با انجام کار عام المنفعه از صدور حکم تعلیق مراقبتی و مشروط باید خودداری شود. در صورت پذیرش متهم و صدور حکم انجام کار عام المنفعه و انجام کار و رعایت سایر شرایط، محکومیت بی اثر تلقی خواهد شد.^{۱۲}

ماده ی ۵۴-۱۳۲ مقرر می دارد که در مدتی که دادگاه برای انجام کار عام المنفعه تعیین کرده است، محکوم مکلف است افزون بر انجام این کار اقدام های نظارتی زیر را نیز رعایت کند:

۱- به احضاریه های قاضی اجرای مجازات یا مأمور تعلیق مراقبتی پاسخ دهد

۲- برای تشخیص ابتلا به بیماری واگیردار و خطرناک و نیز توانایی انجام کار عام المنفعه پیشاپیش خود را تحت آزمایش های پزشکی قرار دهد

۳- دلیل موجه تغییر شغل یا محل اقامت خود را که مانع اجرای برنامه کار عام المنفعه می شود ارائه کند

۴- برای هرگونه جا به جایی که مانع اجرای برنامه کار عام المنفعه می شود، از قاضی اجرای مجازات ها مجوز بگیرد

۵- به ملاقات های مأمور تعلیق تن دهد و مدارک و اطلاعات مربوط به اجرای کار عام المنفعه را در اختیار او قرار دهد

۶- محکوم هم چنین مکلف است تکلیف یا تکالیف مندرج در ماده ی ۴۵-۱۳۲ را که دادگاه مقرر کرده است، رعایت کند. تکالیف مندرج در این ماده در ۱۴ بند شمرده شده است و دادگاه یا قاضی اجرای مجازات ها می تواند یک یا چند مورد از این موارد را به متهمی که به تعلیق مراقبتی محکوم شده است، تحمیل کند (مانند عدم حضور در مراکز فروش مشروبات الکلی، هم نشینی نکردن با برخی از اشخاص، حمل نکردن سلاح، رانندگی نکردن با برخی از وسایل نقلیه و ..)

^۹- همان، ص ۳۴۸.

^{۱۰}- رزاقی، علی اصغر، کارهای عام المنفعه بعنوان جایگزین کیفر سالب آزادی در حقوق انگلستان و ولز، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا، مجتمع آموزش عالی قم، ۱۳۸۹، ص ۷۶.

^{۱۱}- همان، ص ۷۷.

^{۱۲}- ماده ی ۵۴-۱۳۲.

به گونه ای که ملاحظه شد، متهمی که مجازات تعلیق مراقبتی همراه با کار عام المنفعه دریافت می کند، ناگزیر است افزون بر شرایط مندرج در ماده ی ۴۵ - ۱۳۲ - که به فردی اختصاص دارد که مجازات او تنها تعلیق شده است شرایط مندرج در ماده ی ۵۴ - ۱۳۲ را رعایت کند.

بنابراین می توان نتیجه گرفت که قانون گذار فرانسه در کنار تعلیق ساده و تعلیق مراقبتی، نوع سومی از تعلیق را که همان تعلیق مراقبتی همراه با کار عام المنفعه است و می تواند به بازپروری محکوم کمک کند، پیش بینی کرده است.

بند چهارم - کار عام المنفعه به عنوان کیفری تکمیلی

قانون گذار فرانسه در برخی از موارد انجام کار به نفع جامعه را به عنوان یک کیفر تکمیلی مد نظر قرار داده است. برای نمونه نظر به این که طبق قانون ۱۳ ژانویه ی ۱۹۹۳ مجازات زندان در مورد امور خلافی از زرادخانه ی کیفری این کشور حذف شده است، بند ۲ ماده ی ۱۷ - ۱۳۱ مقرر می دارد: « مقرراتی که درباره ی ارتکاب جرم خلافی از طبقه ی پنجم وضع می شود، می تواند مجازات تکمیلی کار عام المنفعه از ۲۰ تا ۱۲۰ ساعت را نیز در نظر بگیرد».^{۱۳}

بند پنجم - محکومان و جرم های موضوع کار عام المنفعه

مطابق گزارش وزارت دادگستری فرانسه، ۹۵ درصد محکومان به کار عام المنفعه در سال ۱۹۹۲ مرد بودند که متوسط سنی آنان ۲۸ سال و در حین محکومیت بیکار بوده اند. ۵۳ درصد موارد محکومیت به کار عام المنفعه به جنحه های سرقت و اختفای اموال مسروقه اختصاص یافته است. در جرم های علیه امنیت جاده ای، این رقم از سال ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۲ دو برابر شده و به ۲۳ درصد کل محکومیت ها رسیده است. از هر یکصد نفر محکوم به کار عام المنفعه در ۱۹۹۲، ۳۹ نفر هرگز محکومیت شان را به انجام نرساندند.^{۱۴}

گفتار دوم - جریمه نقدی

در نظام هایی که طبقه بندی سه گانه ی جرم ها (جنایت، جنحه و خلاف) را پذیرفته اند (همانند فرانسه) جریمه ی روزانه تنها نسبت به محکومان بزرگسال و در خصوص جرم های جنحه ای اجرا شدنی است و اجرای آن در مورد جرم های نظامی و اشخاص حقوقی امکان پذیر نیست. هر چند جریمه ی روزانه یکی از گونه های جایگزین های مجازات زندان به شمار می رود به محض کوتاهی محکوم از پرداخت آن، زندانی شدن او را به دنبال خواهد داشت. متهم در گزینش میان جریمه ی نقدی روزانه و رفتن به زندان در مرحله ی صدور حکم، حق گزینش دارد.

در فرانسه، قاضی مجاز است با توجه به وضع مادی مجرم، پرداخت جریمه ی روزانه را قسط بندی کند. در این صورت، مجرم خواهد توانست جریمه ی خود را بی آن که لطمه ی شدیدی به وضع خانوادگی اش وارد آید، بپردازد و از سوی دیگر برای آن که بتواند قسط های جریمه را پرداخت کند، کوشش بیش تری به خرج می دهد و فعالیت حرفه ای خود را بالا می برد. هر چند در قسط بندی جریمه ی روزانه، رضایت محکوم لازم نیست در عمل قضات برای تعیین مبلغ قسط به نظر مجرم نیز توجه می کنند. تعیین جریمه ی روزانه نسبت به محکومان غیابی امکان پذیر نیست.^{۱۵}

دادگاه برای تعیین قسط های جریمه ی نقدی و فردی کردن هر چه بیش تر مجازات، افزون بر ملاقات حضوری متهم، از منابع اطلاعاتی دیگری نیز استفاده می کند. برای نمونه از نظر اقتصادی و اجتماعی می تواند از اداره یا محل کار مجرم یا از فیش های مالیاتی یا پرداخت حقوق وی آگاه شود. هم چنین اقدام به گردآوری اطلاعات در مورد وضعیت بدهی ها، تأهل و شغل همسر مجرم نیز امکان پذیر است.^{۱۶}

یکی از بارزترین ویژگی های جریمه های روزانه این است که پرداخت نکردن آن به زندانی کردن محکوم منجر می شود و با رفتن محکوم به زندان، جریمه ی مورد حکم از میان می رود. در مقابل، در جریمه ی مقطوع یا ثابت، روش اجبار تنی یا جسمی به عنوان یک اقدام قهرآمیز یا مجبور کننده، ساز و کاری برای دریافت جریمه های نقدی به شمار می رود.

جریمه های روزانه در دیوان کشور فرانسه، گونه ای از جریمه های عمومی با همان ماهیت و ویژگی هاست و بنابراین با فوت محکوم، به ورثه انتقال پذیر است و در خصوص محکومانی که متأهل اند، دادگاه درآمدهای همسر آنان را نیز محاسبه و ملحوظ می کند. ولی برای ضبط بخشی از حقوق متهم، دادگاه نمی تواند بابت قسط های جریمه، معادل آن مبلغ را از حقوق همسر محکوم ضبط کند. به بیان دیگر، ضبط بخشی از حقوق همسر مجرم به علت عدم مسوولیت کیفری وی، به دلیل خدشه بر اصل

^{۱۳} - همان، ص ۸۳.

^{۱۴} - آشوری، محمد، صص ۱۹۶-۱۹۵.

^{۱۵} - امیری، دانشگاه تهران، سعید، جزای نقدی و بررسی آن در قوانین موضوعه، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، ۱۳۷۷، ص ۵۶.

^{۱۶} - همان، ص ۵۷.

شخصی بودن مجازات‌ها، ممنوع است. ولی محاسبه‌ی قسط روزانه‌ی جریمه‌ی نقدی با لحاظ درآمد همسر وی امکان‌پذیر است.^{۱۷}

نتیجه‌گیری

باید گفت که زندان فی‌نفسه نه مطلوب است نه معیوب، بلکه باید در این باره تأمل شود. تصویب و یا فسخ قانون خصوصاً مقرراتی که جنبه‌ی قضائی دارد؛ نیازمند دانش حقوقی است. و به ویژه اگر مصوبه‌ای به جرایم و مجازات‌ها نظر داشته باشد؛ باید به دقت مورد کنکاش واقع شود. علم جرم‌شناسی و کیفرشناسی امروزه نقش مهمی در دانش‌های وابسته به حقوق ایفاء می‌کند. بزهکاری اطفال، بزهکاری زنان، جامعه‌شناسی حقوقی نیز از هدف‌های مهم علم حقوق هستند. لذا بدون کمک‌گیری از متخصصان این علوم نباید به تدوین مقررات کیفری دست یازید. علم اداره‌ی زندان‌ها نیز بسیار مهم است. و پیرامون آن و سایر علوم مزبور رساله‌ها نگاشته شده، و در دانشکده‌های حقوق مورد تدریس قرار می‌گیرند. لذا باید در هر موردی با تشکیل کارگروه‌های تخصصی و کسب نظرات متخصصان فن و لحاظ آن در مقررات، آنها را واجد جنبه‌ی علمی کنیم. و از طرفی تدوین و نگارش قانون نیازمند علم و تجربه‌ی کافی است. تا از بکارگیری جملات مبهم، چندپهلوی، غیر حقوقی، عامیانه و غیره خودداری شود. باب بندی دقیق صورت گیرد. به گونه‌ای که در عین علمی بودن، به حد کافی قابل فهم بوده و کمتر نیازمند تفسیر شود. اما در مورد مجازات حبس و حبس‌زدایی باید گفت؛ که زندان برای پاره‌ای مجرمین مفید است و برای عده‌ای دیگر، نه تنها مفید نیست؛ بلکه زیان بار هم هست. در مورد مجرمین یقه سفید یا مجرمانی که اتفاقاً دست به ارتکاب جرمی زده‌اند؛ زندان بسیار جنبه‌ی بازدارنده دارد. به حدی که بعضی از این گروه‌ها که معمولاً افراد آبرودار و متشخص‌اند؛ حاضرند ضرر و زیان متعددی را تحمل کنند؛ ولی به اصطلاح یک شب را هم در زندان نمانند. و در مقابل هم عده‌ای هستند که زندان برای آنها جای استراحتگاه را دارد و به کلاس جرم‌آموزی و جرم‌افزایی تبدیل می‌شود. و اینان هیچگاه حاضر به مجازات جریمه یا شلاق نیستند. لذا باید گفت که مسئولان قضائی و مدونان مقررات جزائی باید با در نظر گرفتن همه جنبه‌های علمی موضوع که ذکر شد به زندان‌زدائی بپردازند. و به طوری که مبادا فردا به این نتیجه برسیم که چرا مجازات زندان کلاً از صفحه‌ی قوانین کیفری ما رخت بر بسته است. دوباره به تفریط دیگری بیفتیم و در واقع سیستم آزمون و خطا، امروزه دیگر نه تنها هزینه بر است بلکه فرصت‌ها را هم می‌گیرد. درست است که مجازات زندان در کشور ما به طریق مطلوبی اجرا نمی‌شود ولی این مورد نباید دلیلی برای اینکه از این مجازات صرف نظر کنیم باشد. مجازات حبس، مجازاتی شناخته شده است. و توصیه کارشناسان جهانی نیز حاکی از آن است که تا زمانی که بشریت نتوانسته، مجازات جایگزین مناسب برای حبس، پیش‌بینی کند باید از آن استفاده کرد. مخصوصاً در جرایم مهم، نمی‌توان جایگزین مناسبی برای این مجازات پیدا کرد. کسی که اقدام به بهره‌برداری کلان، جعل اسناد رسمی، جاسوسی یا سرقت‌های بزرگ می‌کند؛ اگر برای او به مجازات‌های جایگزین که خیلی خفیف‌تر از مجازات حبس هستند بسنده کنیم؛ نخواهیم توانست نظم را در جامعه استقرار بخشیم. جانشین‌هایی که برای مجازات حبس، پیش‌بینی شده است در گذشته نیز در اکثر کشورها وجود دانسته است. اما نوعاً به عنوان مجازات فرعی به اجرا گذاشته می‌شد ولی اکنون بحث بیشتر بر روی چگونگی اجرای مجازات حبس است. به هر حال ما می‌توانیم، حبس‌های کوتاه مدت را در شرایط بهتری اجرا کنیم. ولی برای حبس‌های بلند مدت که موجب اصلاح، تربیت و طرد متهم از جامعه و رضایت خاطر مردم می‌شود؛ نمی‌توانیم از این نوع مجازات صرف‌نظر کنیم. سایر مجازات‌ها این اهداف مهم را یکجا نمی‌توانند تامین کنند. اهدافی مانند تنبیه متهم، دور نگه داشتن او از جامعه، اصلاح و تربیت وی و عبرت دیگران از طریق حبس تامین می‌شود. ولی مجازات‌های جانشین هیچ کدام به تنهایی نمی‌توانند؛ تمام این اهداف را تامین کنند.

این جایگزین‌ها که برخی سنتی و برخی جدید اند خود از حیث شدت و نوع استفاده سلسله‌مراتبی دارند که قضات کیفری بر حسب حکم قانونی و با رعایت شرایط و اوضاع و احوال مجرم و نوع جرم ارتكابی آنها را مورد حکم قرار می‌دهند. قانون‌گذاران کیفری در کشورهای مختلف به روش‌های گوناگونی از این جایگزین‌ها استفاده می‌کنند. گاه خود قانون‌گذار این تدابیر را به عنوان جایگزین‌های مستقل لحاظ کرده و قضات را مکلف به تعیین کیفر از میان آنها نموده است و گاه ضمن حفظ زندان به عنوان کیفر اصلی جرم ارتكابی، اختیار انتخاب تدابیر جایگزینی را به قاضی می‌دهد. برخی از این تدابیر در حقوق کیفری ایران به طور ناقص استفاده شده‌اند. در زیر نتایج بررسی در هر یک از این جایگزین‌ها به اختصار بیان می‌شود.

۱- بازداشت موقت

اصل بر آزادی است و بازداشت متهم مغایر این اصل و مختل کننده ی حق دفاع متهم به حساب آید. توسل به بازداشت موقت موجب افزایش جمعیت زندان ها و تشدید بحران زندان می شود. شرایط متهمی که در بازداشت موقت به سر می برد وخیم تر از فرد زندانی است که کیفر حبس را تحمل می کند. نامعلوم بودن مدت بازداشت و گاه طولانی بودن آن، احتمال ناموجه یا غیرقانونی بودن بازداشت، بهره مند نشدن از امکانات و امتیازات زندانبان دیگر و سرانجام، نامعلوم بودن وضعیت آنها از این جمله اند.

بنابراین برای رعایت اصل آزادی متهم، صدور هر نوع قراری از جمله بازداشت موقت نیازمند توجیه قانونی آن است و در صورت ضرورت، ابتدا باید از قرارهای دیگر که در حقوق فرانسه «قرارهای نظارت قضایی» خوانده می شوند، استفاده کرد و سرانجام اگر این قرارهای جانشین شرایط مورد نیاز را فراهم نکرد، توسل به قرار بازداشت موقت با رعایت تمامی شرایط حاکم بر آن که در اسناد بین المللی هم بر آن تأکید شده است، اجازه داده می شود.

با توجه به این مراتب، مقررات موجود در حقوق کیفری ایران به ویژه قانون آیین دادرسی کیفری ایرادها و اشکالاتی دارد که باید رفع شوند. وجود قرارهای بازداشت موقت اجباری، نامعلوم بودن مدت بازداشت و امکان طولانی شدن آن و سرانجام، محدود بودن قرارهای جانشینی و عدم امکان جبران خسارت از بازداشت شدگان بی گناه از این جمله اند.

۲- تعویق تعقیب و میانجی گری

در کنار اصل قانونی بودن تعقیب، قاعده ی دیگری به نام «اقتضا تعقیب» اجازه ی تعقیب نکردن متهم را با وجود شرایطی به دادستان داده است. این سیاست به دو شکل بایگانی کردن پرونده ی کیفری و توسل به جایگزین های تعقیب در سیاست جنایی برخی از کشورها متجلی شده است. در بایگانی کردن پرونده، در واقع دادستان تعقیب را به تعویق می اندازد و مراتب را به آگاهی بزه دیده می رساند. در این موارد، دادستان می تواند هر وقت ضرورت داشته باشد، مادام که موضوع مشمول مرور زمان نشده است، پرونده را برای انجام تحقیقات به بازپرس احاله کرده و یا به دادگاه بفرستد.

۳- تعلیق ساده، تعلیق مراقبتی

برخی از جایگزین های زندان سنتی اند، بدین معنا که از روش های کیفری که پیش تر اجرا می شدند با هدف جایگزینی استفاده کرده اند. تعلیق ساده، تعلیق مراقبتی و آزادی مشروط از این جمله اند.

در آزادی مشروط، مجرم پیش از اتمام مدت مجازات، با شرایطی از زندان خارج می شود. این نهاد شامل آزادی تحت نظارت در اجتماع و امکان لغو آن در صورت نقض شرایط لازم در مدت آزادی است.

در نهاد تعلیق مراقبتی به عنوان یکی دیگر از روش های سنتی جایگزین که در کشورهای مختلفی اجرا شده است، مجازات محکوم علیه برای مدت معین و با شرایطی که در قانون معین شده است، تعلیق می شود و محکوم علیه در مدت تعلیق تحت مراقبت قرار می گیرد تا بر حسن اجرای شرایط و میزان موفقیت تعلیق و باز سازگاری مجرم نظارت ضروری و لازم صورت گیرد. سازمان های مراقبتی که در برخی کشورها در هر دو نهاد تعلیق و آزادی مشروط یکسان اند، این وظیفه ی مهم را بر عهده دارند.

۴- تعلیق مراقبتی فشرده

این جایگزین نوع ویژه ای از تعلیق همراه با نظارت شدید است که بیش تر در خصوص مجرمان معتاد به مواد مخدر به کار می رود. این روش مستلزم سطح بالایی از تماس مجرم با مأموران اصلاح و مراقبت و نیز اعضای جامعه است. این مجازات از زندان خفیف تر و از تعلیق مراقبتی شدید تر است.

هرچند تجربه ی اجرای این نهاد در برخی کشورها با موفقیت هایی همراه بوده است، اجرای آن در ایران به پشت سر نهادن تجربه ی تعلیق مراقبتی ساده وابسته است. زیرا، نوع مشدده، همراه با تحمیل شرایط خاصی است که در تعلیق مراقبتی وجود ندارد و تا تدبیر نخست، دست کم به شکل آزمایشی تجربه نشود، نمی توان به اجرای موفقیت آمیز نوع مشدده آن دل بست.

۵- کار عام المنفعه

این جایگزین از تدابیر جدید است که در دو دهه ی اخیر با موفقیت هایی در سطح کشورهای مختلفی که آن را وارد قوانین خود کرده اند، روبه رو شده است. این جایگزین هر چند از جهت نظری نباید در مورد زندان های کوتاه مدت اجرا شود، در عمل این چنین نیست. این نوع جایگزین به دلیل این که دربردارنده ی ارائه ی یک کار اجتماعی و به نفع همگان است با پذیرش بیش تر مجرمان روبرو می شود. افزون بر آن، قابلیت نرمش پذیری و جمع شدن با سایر تدابیر مانند تعلیق را دارد. تقویت حس مسوولیت در مجرمان، فراهم کردن زمینه ی بازگشت به اجتماع، کاهش خطر تکرار جرم، جبران خسارت بزه دیده و بهره مند شدن جامعه از آن، از جمله ویژگی هایی است که موجب اقبال بسیار گستره سیاست های جنایی کشورها به این تدبیر شده است. وجود قضات و کارشناسان متخصص ناظر بر اجرای این ضمانت اجرا، بر توفیق آن افزود یا می افزاید.

گزینش مناسب نهادها یا افرادی که محکومان به آن واگذار شوند، از جمله مهم ترین شرایطی است که در موفقیت این جایگزین موثر است.

۶- جزای نقدی

جزای نقدی از دیگر جایگزین های جدید زندان است که در کشور فرانسه استفاده ی فراوان شده است جز این که جریمه های روزانه که عیب های کم تری از جریمه های نقدی دارد هنوز وارد نظام حقوقی ایران نشده است جریمه های روزانه با توجه به وضعیت نامساعد اقتصادی محکومان در ایران می تواند با موفقیت همراه باشد افزون بر آن از زندانی نشدن شمار بسیاری از محکومان به جزای نقدی به علت فقر مالی جلوگیری می شود مگر این که بخواهیم در سیاست جنایی ایران سود بردن دولت از رهگذر جزای نقدی بر مشکلات مجرمان در پرداخت مقدم باشد.

۷- حبس در منزل

حبس در منزل و نظارت الکترونیکی جدید زندان هنوز با پذیرش همگانی در همه ی کشورها از جمله فرانسه و ایران روبه رو نشده است هر چند مزیت بسیاری برای این دو جایگزین گفته شده است با توجه به این که حبس در منزل مستلزم نظارت الکترونیکی است ایجاد پایگاه های الکترونیکی مجهز به خرید تجهیزات لازم نیازمند بودجه ی کلانی است که توسل به چنین تدابیری در شرایط کنونی ایران مقرون به صرفه نیست افزون بر آن امکان تخلف از شرایط یافتن راه های فرار از آن بسیار امکان پذیر است از این رو، حبس در منزل در برخی از جرم های مهم که محکوم علیه دارای شخصیت اجتماعی بر جسته ای است می تواند موثر باشد.

پیشنهادهات

- ۱- پیشنهاد می شود: استفاده قضات محترم از حداکثر ظرفیت فعلی جهت استفاده از مجازات های جایگزین حبس مانند نظارت قضایی، تعلیق پرونده که در حقوق فرانسه به صورت وسیعی از آن استفاده می شود.
- ۲- پیشنهاد می شود: تصویب قوانینی کارآمد و دقیق در زمینه جایگزین مجازات و دادرسی پس از مطالعه دقیق تجارب مثبت نظام های حقوقی مترقی دنیا، توسط افراد متخصص داخلی و انجام پروژه های مطالعاتی در زمینه بومی سازی این تدابیر با توجه به فرهنگ موجود در جامعه.
- ۳- پیشنهاد می شود: تاسیس نهاد های رسمی و غیر رسمی مورد نیاز و تامین بودجه مورد نیاز این نهاد هادر جهت اجرای تدابیر جایگزین مجازات با توجه به کار گیری افراد مورد نیاز برای اجرای صحیح تدابیر جایگزین مجازات ها.

منابع و مراجع

- برنارد بولک، ۱۳۷۷، کیفرشناسی، انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد، مترجم دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دوم.
- بولک، برنار، ۱۳۷۷، کیفرشناسی، ترجمه ی علی حسن نجفی ابرند آبادی، چاپ دوم، تهران، مجد.
- سلیمی، صادق، ۱۳۹۲، چکیده حقوق جزای عمومی، انتشارات جاودانه.
- گلدوزیان، ایرج، ۱۳۸۹، بایسته های حقوق جزای عمومی، نشر میزان.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، ۱۳۸۰، حقوق جزای عمومی ۲، تقریرات دوره کارشناسی ارشد جزا، دانشگاه شهید بهشتی.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، ۱۳۸۵، دیباچه ویراست پنجم کیفرشناسی، تالیف برنار بولک، چاپ پنجم تهران، نشر مجدد.
- رایجان، مهرداد، ۱۳۷۶، سیاست کیفری در قبال جرایم رانندگی، مجله دفترباران، ش ۲۲.
- غلامی، حسین، ۱۳۸۰، «ارزیابی جرم شناختی دو نهاد حقوق کیفری؛ تعلیق مراقبتی و آزادی مشروط». پژوهش حقوق عمومی.
- کاشفی، حسین، ۱۳۸۰، «کیفرهای جایگزین زندان در حقوق فرانسه» مجله حقوق قضائی دادگستری، شماره ۳۶.
- کوره یز، حسین محمد، ۱۳۹۲، درآمدی بر نهاد تعویق صدور حکم در حقوق ایران، آلمان و فرانسه، مقاله پژوهشی.
- مقررات ناظر به بازداشت موقت در فرانسه (با لحاظ دگرگونی های ناشی از قانون ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰).
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۸۸، تاریخچه زندان در فرانسه، مقاله پژوهشی.
- نور بها، رضا، ۱۳۸۹، زمینه ی حقوق جزای عمومی، تهران، نشر دادآفرین.

- امیری، دانشگاه ۱۳۷۷، تهران، سعید، جزای نقدی و بررسی آن در قوانین موضوعه، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی.
- پورانی، فاطمه، ۱۳۹۳، پایان نامه کارشناسی ارشد؛ بررسی مجازات های جایگزین حبس در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲.
- تدین، عباس، ۱۳۹۲، پایان نامه کارشناسی ارشد؛ نظارت الکترونیکی: گامی به سوی جایگزین های زندان.
- جانی پور، علی، ۱۳۷۵، جایگزین های مجازات زندان، پایان نامه کارشناسی ارشد جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- رزاقی، علی اصغر، ۱۳۸۹، کارهای عام المنفعه بعنوان جایگزین کیفر سالب آزادی در حقوق انگلستان و ولز، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا، مجتمع آموزش عالی قم.
- عرفانیان کاسب، محمدرضا، ۱۳۸۲، بازداشت موقت در حقوق ایران و فرانسه، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا، دانشگاه مفید قم.
- عظیمی، سیدمیثم، ۱۳۹۱، پایان نامه کارشناسی ارشد؛ گستره فقهی و حقوقی نظارت و مراقبت الکترونیکی بر مجرمین از حقوق کیفری.
- کرد علیوند، روح الدین، ۱۳۸۱، دادرسی اطفال در حقوق ایران، فرانسه، انگلیس، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا، دانشگاه امام صادق.
- هاشم بیگی، حمید، ۱۳۷۲، تعلیق مراقبتی، پایان نامه کارشناسی ارشد جزا و جرم شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

- Das Opportunitätsprinzip bei Vergehen, L' opportunité de poursuite.
- Desdevises, Marie-Clet, l'option entre prévention et répression: les alternatives aux poursuites, un nouveau 167 droit penal des majeurs,p.
- Memento sur la politique du parquet en matière de lutte contre les substances psychoactives, parquet du Tribunal de grande instance de paris .
- Poncela, pierette et al, La Fabrique du Droit: promotion et Mise en Euvre des Sanctions penales 235 Alternatives, P.